

lišenog ideološkog predubeđenja obeju strana, ali i starih identiteta. Novi uslovi su, međutim, podstakli i neslućene zaokrete u viđenju prošlosti i isključivosti njene prerade. Nove historiografske isključivosti su pobudile sumnje u mogućnost stvaranja beskonfliktne i ujedinjene Evrope. Da li je ujedinjenje iluzija, koju najbolje opovrgava sistematski prikaz različitih oblika instrumentalnog prevladavanja prošlosti u kojima se na prerušeni način iskazuju pravdanja čistki, genocida, etničkih sukoba i ideologija netolerancija i mržnji? Teško je dati izričit odgovor, ali je činjenica da gotovo svaka zemlja ima svoj Viši-sindrom, Opferthese i mit o Resistenza, tj. stereotipe koji mutatis mutandis deluju u podzemnim tokovima istorije etnički izmešane Evrope. Svuda se postavljaju slična pitanja: šta se zbilo pre 1939, šta između 1939. i 1945, i kako je sećanje na ova zbivanja kasnije prilagođavano ili potiskivano? Ovi procesi u različitim zemljama povezani su, pa ih treba tumačiti u globalnom sklopu. Evropa je danas odveć zaokupljena privrednom saradnjom i integracijom, pa se potcenjuju novi mitovi kojima se prikriva nepodnošljiva bliža prošlosti.

2. 4. Švajcarska: slom mita o neutralnosti.

Do koje mere je hladni rat osiguravao udobno i beskonfliktno tumačenje nacionalne prošlosti, a njegovo iščezavanje izazvalo krupne idejne potrese, možda najbolje pokazuje švajcarsko iskustvo. Samo naizgled su prošlost i identitet stanovnika male alpske države stajali izvan ideoloških sukoba koji su opterećivali njene moćne susede. Švajcarci su dugo poznavali sporove oko istorije samo iz inostranih iskustava. Javnu svest u ovoj zemlji više je oblikovalo ćutanje nego sukobi mišljenja. Nije samo politika, nego je i historiografija uobličavala ćutanje, potiskivanje i zaborav, negujući mitski odnos prema prošlosti i sprečavajući njeno problematizovanje. Na neki način ćutanje je deo političke kulture Švajcarske.

Manje burni sporovi Helvećana oko prošlosti vođeni su, doduše, još 1960-ih oko trivijalnih pitanja prisutnih u svim evropskim zemljama: ko je sarađivao sa saveznicima, a ko sa osovinom, ko se prilagođavao, a ko pružao otpor? Kada je počelo otvaranje arhiva počela je i podela na prilagodljive i patriote, a test moralnog ponašanja bila je aktivnost Švajcaraca posle pada Francuske. Naime, leta 1940. situacija je bila tragična, jer se sa spasavanjem domovine moralo početi ne samo verbalno "con gloria" nego i praktično "con ignominia", tj. sa nitkovlukom (Kunz 1999). Za moralnu osudu bili su samo oni koji su izdavali zemlju jednoj od zaraćenih strana. Godine 1940. za Helvećane počela je faza nitkovluka, jer je otvoren prostor potonjim moralnim osudama i javnim skandalizacijama ponašanja Švajcarske u ratu. Da li je, naime, patriotski motivisani nitkovluk skandal ili legitimna strategija samoodržanja, bilo je pitanje koje je delilo učesnike debata oko Nedića, Antoaneskua, Petena i Hortija. Na sličan način i švajcarske rasprave oko prošlosti 1970-ih kretale su se između političkih polarizacija i akademske skolastike. Bilo je fragmentarnih polemika oko povezanosti švajcarske industrije i osovine, i rasprava oko pomoći izbeglicama. Ali ozbiljnije rasprave oko prevladavanja prošlosti po nemačkom obrascu traženja krivice počele su tek krajem 1980-ih. Dok je desetak godina ranije oživljavanje hladnog rata išlo na ruku prihvatanju izolacionističke slike Švajcarske, dotle je iščezavanje hladnog rata podstaklo osvetljavanje zona političkog zaborava nacije i javnog preispitivanja moralne krivice. Spoljni uslovi izmenili su švajcarske moralne i političke kriterije kod procene vlastite istorije.